

TERMAL TURİZM: DİYARBAKIR ÇERMİK KAPLICALARI ÖRNEĞİ

Zafer KOÇAK¹

Mehmet ONAT²

Fatih TAŞ³

¹Batman Üniversitesi, Turizm Rehberliği, Batman, Türkiye

zaferkocak54@outlook.com

²Şehit Mehmet Mecit Yalçın Anadolu Lisesi, Diyarbakır, Türkiye

onatresmi@gmail.com

³75.Yıl Yatılı Bölge Okulu, Diyarbakır, Türkiye

furkancan1308@hotmail.com

Geliş Tarihi: 10.01.2022

Kabul Tarihi: 01.03.2023

ÖZ

Teknolojinin gelişmesi, köyden kente göçün artması, yoğun iş hayatı ve tüm bunlara bağlı gelişen daha stresli bir yaşam tarzı insanları sağlık yönünden oldukça zor durumda bırakmıştır. Sağlıklarını kaybetme korkusu ve sağlık sorunları nedeniyle, insanlar bu duruma çare olarak yeni arayışlara girmişler ve hem tatil hem sağlık anlayışı ile yeni çözümler geliştirmişlerdir. Bu arayışlar neticesinde ortaya çıkan Termal Turizm kavramı da alternatif turizm türleri arasında yerini almıştır. İnsanların hem tatil yapıp hem de hastalıklarına çare bulma imkânı yakaladığı termal tesisler dünyada ve ülkemizde turizm sektörünün tercih edilen alternatif turizm türüdür. Yapmış olduğumuz bu çalışma özelinde ise Diyarbakır Çermik Kaplıcalarının turizm potansiyeli ele alınmış, özellikleri ana hatlarıyla değerlendirilmiş ve ülke genelinde yeterince bilinirliği olmayan bu kaplıcaların daha fazla tanıtılması için yapılabilecek çalışmalara ve önerilere değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Termal, Turizm, Termal Turizm, Diyarbakır, Çermik, Çermik Kaplıcaları

THERMAL TOURISM: THE CASE OF DIYARBAKIR CERMİK THERMAL BATH

ABSTRACT

The development of technology, the increase in migration from the village to the city, the busy business life and a more stressful lifestyle that has developed due to all these have left people in a very difficult situation in terms of health. Faced with the fear and danger of losing their health, people have sought new solutions as a solution to this situation and have developed new solutions with both a holiday and an understanding of health. The concept of Thermal Tourism, which emerged as a result of these searches, has also taken its place among alternative tourism types. Thermal facilities, where people have the opportunity to take a vacation and find a cure for their diseases, are on their way to becoming the shining star of the tourism sector in our country as well as all over the world. In this study that we have done, the tourism potential of Diyarbakır Çermik Hot Springs has been discussed, its features have been evaluated with its main lines, and the studies and suggestions that can be made for the further promotion of these thermal springs, which are not known enough throughout the country, are mentioned.

Keywords: *Thermal, Tourism, Thermal Tourism, Diyarbakir, Çermik, Çermik Spas*

GİRİŞ

İnsanlar geçmişten günümüze birçok değerlerini, geleneklerini, göreneklerini ve yaşayış biçimlerini incelemek ve yeniden yaşamak istemektedir. Bu bağlamda, İnsanları turizm faaliyetlerinde bulunmaları farklı faktörlerden kaynaklanabilir (Altun vd., 2020; Cizrelioğulları vd., 2021a; Cizrelioğulları vd., 2021b) ancak sağlık turizmi bu tercihlerde önemli etkindir. Bazı insanlar kaybettikleri sağlıklarına tekrar kavuşmak, bazıları da sağlıklarını koruyabilmek adına turizmin nimetlerinden yararlanmaya çalışırlar. “Amaçlarına göre turizm tipleri” sınıflandırmasında Termal turizminin alt başlığı şeklinde değerlendirilmektedir (Öztürk ve Yazıcıoğlu, 2002). Teknolojik gelişmeler, kentleşme, yaşam konforunun iyileşmesi gibi etkenler insanların yaşam standartlarını artırırken; doğal yaşamdan ve beslenmeden uzaklaşmayı da yanında getirmiştir. Çevresel sorunların buna bağlı olarak artması, insanların sağlıklarını etkileyen bir faktör olmuştur. Sağlık koşullarının ve tedavi yöntemlerinin gelişmesi yanı sıra insanlar, yüzyıllar boyunca şifa aradıkları termal kaynaklardan da faydalanmak istemektedir. Tedavi, doğa turizmi, sağlık turizmi gibi etkenlerle dünyada ve ülkemizde termal turizme olan ilgi artmaktadır. Termal turizmin yıl boyu yapılabilmesi, tedavi süresinin uzun olması, alternatif tıp arayışları, doğa, deniz, güneş, şifalı sular, çevre ve iklim imkânlarını bir arada verebilme olanağı dünyada ve Türkiye’de termal turizme olan ilgiyi artırmıştır. Termal turizm; doğal kaynaklar ve sağlık turizmini de içine alan bulunduğu coğrafi bölgenin nitel ve nicel özelliklerine göre şekillenen turizm türüdür. Bu bağlamda termal turizm tedavi, rehabilitasyon, eğlenme, vb. sebeplerle sağlık turizminin en önemli unsurudur. Termal turizm, doğanın insana sunduğu birçok olanağı bir arada bulundurması gibi faktörler sebebiyle; dünya genelinde öneminin artmasına, ülkelerin hem tedavi hem tatil alternatifi sağlayan termal turizme önem vermesini neden olmuştur.

Dünyadaki termal kaynaklara bakıldığında ülkemiz zengin termal altyapısı ile dünyadaki önemli termal kaynaklar sıralamasındadır. Ülkemizin zengin termal altyapısını hak ettiği ölçüde kullanamamaktadır. Yapmış olduğumuz bu çalışmamızda; termal turizm teriminin ne olduğu üzerinde duracağız, termal turizmin ne gibi avantajlara sahip olduğu üzerinde duracağız, Dünyada ve Türkiye’de termal turizmin ne durumda olduğuna değineceğiz. Çalışmamızın örneklemini oluşturan Çermik Kaplıcaları örneğinde ise Çermik ilçesinin tanıtımı yapılacak, termal turizmin gelişimi, ülkemizde çok fazla bilinmeyen bu kaplıcaların nasıl tanıtılabileceği, turizm açısından pazarlamasının yapılması ve bu bağlamda çermik termal kaplıcalarının öneminin anlaşılması, turizm gelirlerinin artırılmasına yönelik önerilerde bulunulacaktır.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Termal

Yerin altından çıkan sıcaklığı 20 – 110 °C arasında değişebilen doğal kaynak suları, termal olarak adlandırılmaktadır. Bir başka tabirle sıcak kaplıca suları da denilebilir. Yeryüzüne doğal bir sebeple çıkan bu sıcak sular; içerisindeki faydalı mineral, tuz ve radyoaktif maddelerle insanların sağlık için tercih ettikleri sulardır. (URL 1). Bu yönüyle termal suların şifa kaynağı olduğunu söylemek mümkündür.

Turizm

Bir yere dönmek anlamına gelen Turizm kavramının kökeni, Latince'deki "tournus" kelimesinden türemiştir. Fransızca'da dönmek manasında kullanılan "tourner" ve "tour" sözcükleri Fransız dilinde günümüzde de kullanılmaktadır. (Dinçer, 1993, 5). İnsanların dinlenme, gezi, kültürel faaliyetler amacıyla, belirli bir süre bulundukları yerlerden ayrı yerlerde konaklama ve ihtiyaçlarının karşılandığı hizmetlere turizm denir. (Batman, 2008, 3). İnsanların yer değiştirme istekleri psikolojik nedenlerle de olabilir. (Akat, 2000, 3). Turizmdeki en önemli özne insandır. Turizm sektörü bu özneye hizmet etmektedir. Turizm sektöründeki öznenin adına, turist denmektedir. Turizm faaliyetleri; turistlerin geçici olarak farklı yerleri ziyaret etmeleri ve harcamalarını bulundukları yerlerde yaparak turizm sektörünü oluşturmalarıyla gerçekleşmektedir. Bu bağlamda denilebilir ki, turizm ve insan birbirini tamamlayan iki olgudur. (Yağcı, 2003, 12).

Termal Turizm

Geçmişten günümüze insanların sağlık bulmak maksadıyla seyahat ettikleri, insanların gittikleri yerlerde hastalıklarına alternatif bir çözüm, şifa bulma arayışları hep olmuştur. (Kozak vd. 2015: 31). İnsanlar ilk çağlarından beri termal suları çeşitli amaçlarla kullanmaktadır. Sağlık ve tedavinin yanı sıra dini amaçlı olarak ta termal kaynak yerleri kullanılmıştır. (Giritöğlu, 2015: 39), Tedavi ve spor amacıyla Bizans ve Roma devletleri dönemlerinde kullanıldığı bilinmektedir. (Doğaner, 2001: 75). Kaplıca ve hamam kültürü Romalılar döneminde büyük önem kazanmıştır. Romalılar yeni topraklar elde ettiklerinde şifalı sular üzerine tesisler inşa ederek, bu kültürü sürdürmüştür. Hatta Romalı askerler savaşlar sırasında aldıkları yaralanmaları bu kaynaklarda tedavi etme yöntemini kullanmışlardır. (Akbulut, 2010: 36). Bu bağlamda kaplıca turizminin ilk çağlardan beri ilgi gören bir turizm çeşittir denilebilir. Turizm sektörünün parlayan yıldızı olan kaplıca turizminden gelişimine ve kalkınmasına çok önem veren ülkeler, termal turizm merkezlerinden daha fazla yararlanarak sektördeki paylarını artırmak istemektedirler. daha fazla pay almak için yoğun çaba sarf etmektedirler. (Dilek ve Kandemir, 2013). Termal turizmde hedef, günün belli saatlerinde plansız bir şekilde sıcak suya girmek ve orada vakit geçirmek değildir. Amacımız rahatsızlıklarımıza şifa bulmak, sağlığınıza kavuşmak ise bu noktada termal tesislerde mutlaka uzmanlardan destek almalıyız ve bu konuda uzman kişilerin yapacağı program dâhilinde bu tesislerden yararlanmalıyız. Turizm sektörü güncel konforun takip edilmesi gereken bir alan olması nedeniyle turizm de konaklama standartları önem kazanmıştır. Küresel bir sektör haline dönem turizm, işletmelerin stratejik ve planlı rekabet etme kabiliyetleriyle başarı sağlayacaklardı (Pataküt & Babayigit, 2022:3).

Termal Turizmin Özellikleri

- Termal turizmin özelliklerini Albayrak ve Şenol aşağıdaki gibi sıralamaktadırlar (Albayrak, 2013:123; Şenol, 2016: 83):
- Termal turizm her bireye (sağlıklı veya hastalıklı) hitap eder.
- Bir bölgede termal kaynak varsa o bölgede termal turizm faaliyetlerinden bahsedilebilir.
- Konum olarak nemli, çok fazla rüzgâr alan ve güneş almayan yerlerde termal tesis kurmak uygun değildir.

- Termal turizm sadece sağlığa iyi gelmekle kalmayıp aynı zamanda yaz aylarında insanlara dinçlik sağlar ve dinlenme, eğlenme olanağı sunar.
- Termal turizmin senenin 12 ayı insanlara hizmet vermesi en önemli özelliklerindendir.
- Alanında uzman kişiler tarafından Termal turizm; organize ve yönetim hizmeti veren bir turizm çeşididir.
- Termal turizm, sektör içerisinde ekonomik geliri en yüksek olan turizm türlerinden biridir.
- Termal turizmde konaklama süreleri kişilere ve hastalıklarına farklılık gösterir.
- Termal turizm, ekonomik girdisi yüksek bir turizm dalı olmasına karşın işletme giderleri de aynı orantıda yüksektir.
- Termal turizm bir kere gidilip bırakılan değil, aksine o termal tesisin turistler tarafından her yıl düzenli ziyaret edildiği turizm türüdür.

Tüm bu yönleriyle bakıldığında alternatif turizm türleri içerisinde bulunan termal turizm; dünya turizm sektöründe önemli bir konuma sahiptir.

Termal Turizmin Önemi

Termal turizm insan sağlığına iyi gelmesi nedeniyle ilgi görüp tercih edilmektedir. Termal sular; cilt, kas iskelet hastalıkları, solunum sistemi rahatsızlıkları, mide bağırsak, metabolizma, kalp-dolaşım sistemi, kadın hastalıkları, idrar yolu rahatsızlıklarının yanı sıra nörolojik rahatsızlıkların tedavisinde de tercih edilebilmekte çeşitli hastalıkların tedavisinde iyi sonuçlar alındığı bilinmektedir (Köroğlu, 2015:133). Termal suların içeriğindeki mineraller ve tuzlar; vücudun yeniden sağlığına kavuşmasına yardımcı olur, kas ve asabi yorgunluklarını tedavi eder (Şahin, 2007:394). Termal sular sadece insan sağlığına iyi gelmekle kalmayıp insanın kendini daha zinde ve canlı hissetmesinde de etkili olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Dünyada Termal Turizm

Dünya genelinde ilgisi giderek artan termal turizm; geçmişten günümüze gelen bir şifa kaynağı olup, her çağda insanoğlunun başvurduğu bir tedavi yöntemi olmuştur. Gelişen teknoloji ve konforlu yaşam standartlarının artması sağlık turizmi kapsamına giren termal turizme ülkelerde önem vermesini sağlamıştır. Termal turizm; tüm yıla yayılabilen, konaklama süresinin uzun olabileceği avantajlarıyla alternatif bir turizm alanıdır. Termal turizm bu avantajları ekonomik katkılarını artırdığında dolayı devletlerin bu turizme yöneltmektedir. (Kozak vd., 2015: 31). Termal kaplıcalar; tedavi, rehabilitasyon, sağlık koruma, güzellik gibi amaçlarla kullanıldığından dolayı birçok ülkede yaygınlığını ve önemini hem korumada hem de artırmaktadır. Bu bağlamda; Avrupa Asya Afrika sahasına yayılan bir alana sahiptir. Bilinen çağlardan beri insanoğlunun kullandığı bu şifa alanlarına gelişen teknoloji ve konfor şartlarına ülkelerde ayak uydurmaktadır. Termal turizm önemli olduğu bölge ve devletler; Avrupa kıtasında, Güney, Orta ve Doğu Avrupa, Asya kıtasında; (Orta Doğu, Japonya, Çin, Türkiye Cumhuriyetler) ve Güney Amerika kıtasında; (Arjantin, Meksika, Kolombiya) ve Kuzey Afrika kıtasında; (Fas, Tunus) ülkelerinde yoğunluklu olarak termal kaplıcalar kullanılmaktadır. (Karagülle, 2008:3; Bucak ve Özkaya, 2013: 11). Batı Avrupa ülkelerinde özellikle termal kaplıcalar tıbbi yöntemlerden destek alarak yaygınlığını artırmaktadır. (Şahin, 2007: 394). Bu bağlamda; İsviçre, Almanya, Fransa, İtalya, Yunanistan, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti ve Rusya, tıbbi tedavi yöntemleriyle termal kaplıcalara birleştirme çalışmalarına önem

vermişlerdir. Alternatif turizme alternatif tıbbın çevre altyapı koşullarının iyileştirilmesiyle sağlık merkezleri haline gelmiştir. (Selvi, 1996: 97).

Dünya genelinde önemini artıran termal turizmin ülkeler bazındaki kapasite ve şartları aşağıda verilmiştir (Akbulut, 2010: 36; Çetin, 2011: 880; Selvi, 2011: 286; Albayrak, 2013:124-125; Bucak ve Özkaya, 2013: 11; Kozak vd., 2015: 31):

Almanya: bir yılda 10 milyonu geçen turist Almanya ve Macaristan bölgesini, termal turizm amaçlı ziyaret etmektedir. Almanya sadece 263 adet resmî belgeli termal merkeze sahiptir. Yaz mevsiminde günde 8000 ziyaretçisi olan Das Leuze Kaplıca ve Rekreasyon tesisleri Stuttgart kentinde bulunmaktadır. Das Leuze Kaplıca ve Rekreasyon tesisleri toplam 750 bin yatak kapasitesine sahiptir. Yıllık ziyaretçi ortalaması 3000 kişi/(gün)dir.. Almanya’da doktor raporu ve tavsiyesiyle, kaplıca tedavileri özel ve kamu sağlık sigorta şirketleri tarafından tam veya kısmen karşılanmaktadır.

Japonya:1500 adet kaplıcaya sahip olan Japonya’da 100 milyon konaklama kapasiteye sahip termal turizm mevcuttur. 1000 litre/saniye jeotermal su Beppu şehrinde turizm sektöründe kullanılmakta, bunun 13 milyon kişisi termal turizm amaçlı kullanım amaçlı kullanılmaktadır.

Fransa: 104 termal tesisi sahip ve 1 milyona varan termal turist Fransa’yı ziyaret etmektedir. Fransa, önemli hidromineral ve iklimik istasyonlara sahiptir. Bu yönünün yanı sıra hizmet elamanı, teknolojiyle birleşen tıbbi uygulamalar bağlamında Avrupa’da önemli termal turizm alanı olan bir ülkedir.

İtalya: 360 termal tesise sahiptir. Yıllık 600 bin turist bu ülkeyi ziyaret etmektedir.

Çek Cumhuriyeti ve Slovakya: son yıllarda termal turizm alanında gelişmeler gösteren ülkelerdir. Toplamda 60 termal merkez bulunmaktadır. 500 bine yakın hastaya yılda hizmet verilmektedir. Doktorraporu ve tavsiyesi şartıyla, tedavi masraflarını sigorta şirketleri kısmen ya da tam karşılayan ülkelere dendirler.

ABD: Amerika termal turizmde yeni olan bir ülkedir. Amerika’da 210 termal tesis mevcuttur. Arkansas eyaletinde 55 bin kişilik termal tesis vardır. Amerika’ya yılda 4,5 milyona yakın kişi ziyaret etmektedir. Bununla beraber Hawaii’de termal turizm bütün yıla yayma çalışmaları yapılmaktadır.

Avusturya: termal turizm gelirleri yüksek olan ülkelere dendir. Gelirlerinin 1/3 termal turizmden sağlamaktadır

Rusya: yıllık 8 milyon turist, termal turizm amaçlı bu ülkeyi ziyaret etmektedir.

İsviçre: 800 bin kişiye yılda termal turizm amaçlı hizmet veren bir ülkedir.

İspanya: 128 adet termal tesise sahiptir.

-Baltık ülkeleri; Litvanya, Estonya, Letonya, termal turizm oldukça yaygındır.

-Tunus, Fas ve İsrail termal turizm mevcut olduğu diğer Akdeniz ülkeleridir.

Türkiye’de Termal Turizm

Eski çağlardan beri medeniyetlerin kurulduğu Anadolu termal turizm açısından zengindir. Termal turizm, ülkemizde alternatif turizm olarak turizmimizde çoğalan bir öneme sahiptir. Ancak ülkemizde termal kaynakların çok fazla olmasına karşın termal turizm sektörü 1980’ li yıllara dek sadece yerel bazda faaliyet gösterebilmiştir ve bu nedenle sıcak su kaplıcalarının ulusal ve uluslararası standartlara ve konfora ulaşabilmesi için gerekli

alt yapı, sosyal tesislerin tamamlanma süreci gecikmiştir (Doğaner 2001). Türkiye'deki termal kaynaklar dünya sıralamasında; yedinci, Avrupa kıtası sıralamasında; birinci sırada yer almaktadır. Termal kaynaklarımızın özellikleri bakımından ise; sıcaklık ve debileri Avrupa'ya göre üstün niteliklidir. Termal turizm kaynakları açısından son derece verimli olan Türkiye, termal kaynak zenginliğini avantaja dönüştürerek, kırsal yörelerin ve küçük yerleşim birimlerinin kalkınmasına çok olumlu katkılar sunmaktadır (Çetin, 2011: 881). Öte yandan kimyasal fiziksel özellikleri de daha niteliklidir Türkiye'de; Türkiye Sağlık Turizmi Derneği verilerine göre, 1300'den fazla kaplıca bulunmaktadır ve bu kaplıcalar debileri 2-500lt/sn arasında değişmektedir. Bu kaplıcaların %6 kadarı turizme yönelik kullanılmaktadır. Ülkemizde 46 ilimizde toplamda 190 kaplıca tesisi mevcuttur. Tesislerdeki yatak sayısı düşük aynı zamanda modern bir yapıya sahip değildirler (Doğanay, 2001: 264; Çetin, 2011: 880; Selvi, 2011: 288; Albayrak, 2013: 126; Kök, 2013: 27; Şenol, 2016: 64). Türkiye'nin her bölgesinde termal kaynak bulunmaktadır. Termal kaynakların yoğunluklu olan bölgelerimiz; Ege, Marmara ve İç Anadolu'dur. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü verilerine göre; termal tesislerin yoğunluklu bulundukları yerler aşağıda sıralanmıştır. (Albayrak, 2013: 126; Şenol, 2016: 64):

- *Güney Marmara Bölgesi: Balıkesir, Bursa, Çanakkale, Yalova*
- *Doğu Marmara Bölgesi: Bilecik, Kocaeli*
- *Güney Ege Bölgesi: Aydın, Denizli, Manisa, İzmir,*
- *Frigya Bölgesi: Afyonkarahisar, Ankara, Uşak, Eskişehir, Kütahya*
- *Orta Anadolu Bölgesi: Aksaray, Kırşehir, Yozgat, Nevşehir*
- *Kuzey Anadolu Bölgesi: Amasya, Sivas, Tokat, Erzincan*
- *Batı Karadeniz Bölgesi: Bolu, Düzce, Sakarya, Türkiye'deki bölgelere göre termal turizm şehirleridir.*

Türkiye'deki termal kaynakların çokluğu kalitesi debisi ve mineral özellikleri Avrupa'ya göre daha kaliteli olmasına rağmen hizmet ve tesislerinin eksikliği bu avantajını olumsuz yönde etkilemektedir. (İbret, 2007: 138). Türkiye'deki termal turizm; kırsal alanların ve bulundukları ilçelerin ekonomik kalkınmalarına katkı sağlamaktadır (Çetin, 2011: 881). Termal turizm Türkiye turizmde önemli bir paya sahipken var olan sorunlarından dolayı dünya turizmden istenen payı alamamaktadır (Şenol, 2016: 64). Kültür ve Turizm Bakanlığının verilerine göre; 10 milyondan fazla insan Türkiye'de İç turizmde termal turizmi tedavi ve dinlenme amaçlı tercih etmektedir (Selvi, 2011: 188). Son yıllarda yapılan alt yapı iyileştirme çabaları dış turizmdeki termal turizm açığını kapatmaya başlamıştır. Ülkemizdeki bu gelişime vurgu yapan Bucak ve Özkaya (2013: 12), Türkiye'ye 2008 yılında 74 bin, 2009 yılında 94 bin ve 2010 yılında 110 bin kişinin yurt dışından termal turizm kapsamında gelmiş olduğunu ifade etmektedir.

Türkiye'de tedavi amaçlı sağlık turizminde; termal kaynaklar yeteri kadar kullanılamamaktadır. Bu bağlamda Türkiye'nin coğrafi, ekonomik, bilimsel faktörler etkilidir (Akbulut, 2010: 40):

- Türkiye'deki termal kaynakların coğrafi dağılımı,
- Türkiye'deki termal kaynakların nitelik ve nicelik özellikleri yönünden yeterince araştırma yapılamaması,
- Türkiye'deki termal kaynakları üzerine yapılan bilimsel çalışmaların değerlendirilememesi,

- Türkiye’deki termal kaynaklarının bulunduğu bölgelerde uygulama çalışmalarında hedeflenen düzeye ulaşılamaması,
- Türkiye’deki termal kaynaklarının işletme ve altyapı kaynaklı çıkan sorunlar,
- Türkiye’deki termal kaynakların yeterli düzeyde tanıtılamaması.
- Türkiye’deki diğer turizm faaliyetlerinin termal turizme nazaran daha ön planda yer alması,
- Türkiye’deki sağlık personeli teknolojik sağlık alet ve donanımlarının eksikliği (Akbulut, 2010: 40).

Türkiye’deki termal turizmin ekonomi ve turizmdeki payını artırılması amacıyla; planlı ve alt yapı sorunlarını çözücü önlemler alınmalıdır. Termal turizm tesislerinde hizmet verecek olan personelin yetiştirilmesi ve sağlık personeliyle desteklenmesi gerekmektedir. Türkiye’deki termal kaynakların nitelik ve nicelikleri belirlenmelidir. (Albayrak, 2013: 128). Bu bağlamda ülkemizdeki şifalı su potansiyelinin araştırılması, bilimsel tetkiklerinin yapılması bununla beraber turizme yönelik planlamaları yapılmalıdır. Tüm bu çalışmalar turizm tanıtımlarıyla desteklenmelidir (İbret, 2007: 138). Türkiye’de ılıman iklim kuşağının avantajını ve termal kaynaklarının denize yakınlığını kullanarak deniz ve termal turizmi birleştirmelidir. Denizlerinin sıcaklığı, sahilleri ve termal kaynaklarını birleştiren bir pazarlama tanıtım politikası oluşturması Türkiye’deki turizm sektörüne yeni bir kanal açacaktır. (Şenol, 2016: 64). Termal turizm tüm yıla yayılan alternatif bir turizm sektörü olmasından dolayı, ekonomik değeri diğer turizm sektörlerine göre daha avantajlıdır. Termal turizm; sağlık turizminde doğal bit tedavi yöntemi olarak dünya genelinde ilginin yoğunlaştığı bir turizm sektördür. Bu bağlamda Türkiye’de var olan termal kaynaklar değerlendirilip, ülkemizin termal kaynak zenginliğinin tanıtımı ve bu kaynaklar üzerindeki tesislerin konforu geliştirilmelidir.

ÇERMİK İLÇESİ

“Çermik”, sıcak su anlamına gelmekte olup adını sınırları içerisinde bulunan kaplıcalardan almaktadır. Çermik, bilinen eski bir yerleşim yeri yeridir. Çermik; Timur ordularının Diyarbakır üzerine yaptığı seferler sırasında önem kazanmış ve Diyarbakır yöresinin önemli merkezlerinden olmuştur. Çermik; 15. Yüzyıl başlarında Akkoyunlu Beyleri ile Halep Beyi arasında çatışmalarda zaman zaman el değiştirmiştir. 1452’de Akkoyunlular’ın, 1507’de ise Safavilerin egemenliğine girmiş; Çaldıran Savaşı’ndan (1514) sonra ise Osmanlı İmparatorluğuna katılmıştır. 1883 yılından beri de ilçe merkezi olarak görülmektedir. Yüzölçümü 1.032 km², rakımı 710 m olan Çermik, kuzeyinde Çüngüş, doğuda Ergani, güneyde Siverek ve batıda Adıyaman ile çevrilidir. İlçenin belli başlı dağ ve tepeleri kuzeyde Heykel Tepesi, kuzeybatısında Gelincik Dağı ve bu dağın arkasındaki Sinek Dağı, güneyde Karşı Dağlar (Petekkaya) ve Titinik Tepeleridir. İlçenin kuzeyinden çıkan Sinek Çayı kuzeydoğudan gelen Şeyhan Çayı ile birleşerek güneybatıda Karakaya Köyü altında Güneydoğudan gelen Kızılçubuk Çayı ile birleştikten sonra Fırat Nehrine dökülmektedir. Engebeli bir topografyası sahip olan Çermik; bu yapısıyla erozyona maruz kalmaktadır. Çermik; birinci derecede deprem kuşağında yer alır. Tarihte Aberna olarak da bilinen Çermik, M.Ö. 13.000’li yıllardan günümüze kadar gelen tarihi geçmişi ile adeta bir tarih hazinesidir. Çermik, tarihi eserleri, bol ve verimli su yatakları, yeşil doğası, peribacalarını andıran Gelincik Dağı şifalı kaplıcalarıyla meşhur bir ilçedir. İlçedeki birçok tarihi yapılar ziyaretçilerin ilgisini çekmektedir. Bunlar arasında, Sinek Çayı üzerinde kurulmuş bulunan Artuklular

döneminden kalma Haburman Köprüsü (1179), Çermik Kalesi, Artuklular'dan Fahreddin Kara Arslan'ın yaptırdığı Ulu Cami (12.yy), Çeteci Abdullah Paşa Medresesi (Medrese Camii 1756-57), Sinek Çayı Kayaaltı Sığınağı, 16-17. yüzyıl mimari özelliklerini taşıyan Saray Hamamı ve Çermik Beyler Sarayı sayılabilir (Delil, Tanrıkulu, 2012:5-7).

Diyarbakır Çermik Kaplıcaları

Çermik Kaplıcaları; Turizmi Teşvik Kanunu da yer alan 70 adet Termal Turizm Merkezindendir. Çermik Kaplıcaları; ilçe merkezinin Hamambası Mevkiinde bulunmaktadır. Melike Belkıs Kaplıcaları olarak isimlendirilen kaplıcalar, tedavi özellikleri ve niteliği bakımından dünyanın en iyi kaplıcalarındandır. Tarihi dönemlerden beri insanların sağlıkları için ziyaret ettikleri merkezlerdendir. Çermik Kaplıcaları'nın su sıcaklığı 48 °C olup tavsiye edilen kullanım süresi 21 kürdür. Kaplıca suyunun grubu sodyumlu, bikarbonatlı, klorlu, sülfatlı, iyotlu, bromürlü, iyodürlü ve kükürtlüdür. Suyun radyoaktivitesi 10 Eman Ph değeri 7.6'dır. Kaplıca suyu en son 05.04.2005 yılında 1192 Protokol numarasıyla Sağlık Bakanlığı Refik Saydam Hıfzısıhha Merkezi Başkanlığı Çevre Sağlığı Araştırma Müdürlüğü tarafından analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre kaplıcanın kimyasal ve bakteriyolojik yönden insan sağlığına elverişli olduğu tespit edilmiştir (Delil, Tanrıkulu, 2012:5-7).

Genel Durum

Çermik ilçesi Diyarbakır'a 85 km uzaklıktadır. Etrafı yüksek dağlarla çevrili olan ilçe sınırları Güney Torosların güney eteklerinden başlar ve güneye doğru gittikçe alçalır. Karasal iklimin hüküm sürdüğü ilçe Heykel Dağı eteklerinde kuruludur. İlçenin deniz seviyesinden yüksekliği takribi 710 m, yüzölçümü ise 1032 km²'dir.

İlçe halkının geçim kaynakları; el sanatları, hayvancılık, çiftçilik, bağcılıktır. Çermik ilçesinin kaplıcalar bölgesinde yer alan otel, pansiyon ve restoranlar ilçe için önemli bir gelir kaynağı oluşturmaktadır. Ayrıca Çermik ilçesi sınırları içinde yer alan Haburman Köprüsü, Çermik Kalesi, Ulucami, Çeteci Abdullah Paşa Medresesi, Eski Saray ve Hamamı gibi tarihi eserler ziyaretçilerin yoğun ilgisini çekmektedir (URL 2).

Konaklama

İlçeye 3 km mesafede bulunan kaplıcalar bölgesinde otel ve pansiyon tesisleri yer almaktadır. Çermik Kaplıcaları nitelik açısından, İtalya kaplıcalarından sonra dünyada ikinci sıradadır. Çermik Kaplıcalarının suları; iltihaplı romatizma, çocuk felci, nevrit, polinevrit, kadın hastalıkları sendromları; koklama ve serpintileme, üst teneffüs yolları hastalıkları gibi şikâyetlerin tedavisinde etkilidir. . Yapılan analizlere göre kaplıcanın suyu 48 derece sıcaklığında olup kükürtlü ve radyoaktif özelliğe sahiptir. En önemli özelliği ise bileşiminde bromür iyonu ve iyodür bulunmasıdır (URL 2). İlçeye adını veren ve Çermik özelliğini kazandıran sıcak suyun ne zaman ortaya çıktığı tam olarak bilinmiyor. Halk arasında anlatılanlara göre, kaplıcanın suyunun bu bölgede bilinmeyen tarihlerden beri varlığı ve kaplıcanın bu kaynak üzerine kurulduğudur.

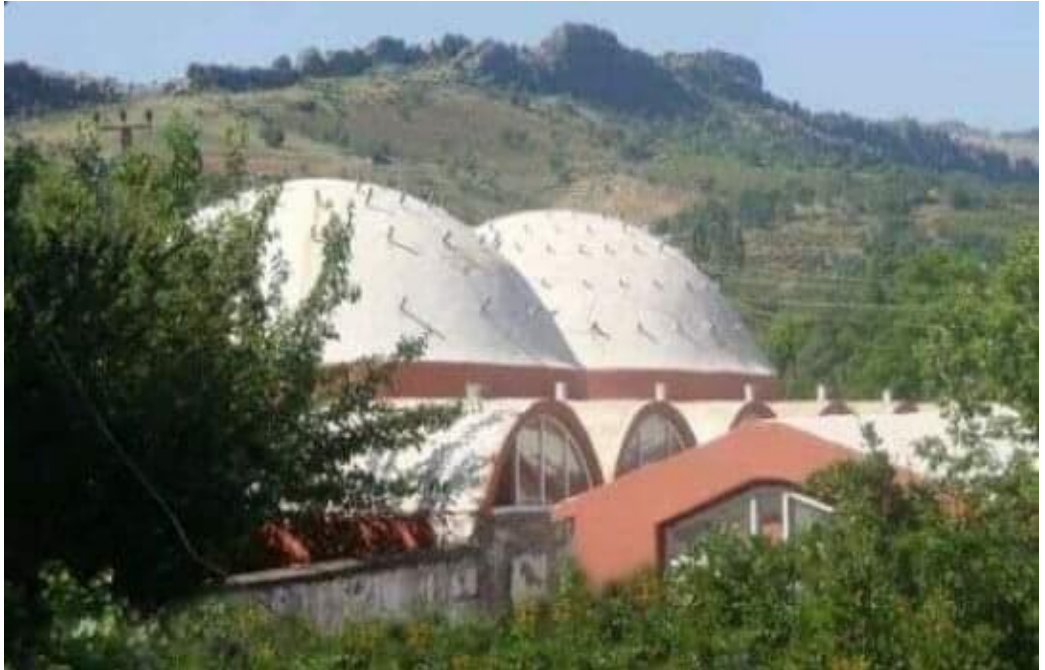
Kaplıcanın Mevcut Durumu

Çermik Kaplıcaları, Termal Turizm Merkezi'nde 17.10.1993 tarih ve 21731 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Bakanlar Kurulu Kararı ile Termal Turizm Merkezi olarak tescil edilmiştir (Başkaya, 2015: 312). Kaplıcaları Çermik Belediyesi işletilmektedir. "Büyük Paşa" ve "Küçük Paşa" adı verilen tarihi hamamların yanında iki adet localı ve bir adet "Özel Aile Kabinleri" olmak üzere beş ayrı binada hizmet yürütülmektedir. Civarında çok

sayıda turistik otel ve pansiyon mevcuttur. 800 yatak kapasitesi sahip olan Çermik Kaplıcaları, yılda 250.000-300.000 ziyaretçiye hizmet vermektedir. Büyük Paşa Hamamı'nda; 1, Küçük Paşa Hamamı'nda 1, erkeklere ait localarda 1, kadınlara ait localarda 1 olmak üzere toplam 4 adet havuzu vardır. Havuzlar ziyaretçiler tarafından ortak kullanılmaktadır (URL 2). Pandemi süresince ziyaretçi sayısında bir düşüş yaşanmış ve yıllık ziyaretçi ortalama 90-100 bin seviyelerinde kalmıştır.

Şekil.1. Kaplıca Otel (Kaynak Zafer Koçak- 2022)

Şekil.2. Kaplıca Hamamları (Kaynak Zafer Koçak- 2022)

Şekil.3. Konaklama Mekânları (Kaynak Zafer Koçak- 2022)

Şekil.4.Konaklama Mekânları (Kaynak Zafer Koçak- 2022)

Kaplıcanın Özellikleri

Kaplıca suyunun grubu sodyumlu, bikarbonatlı klorlu sülfatlı, iyotlu, bromürlü, iyodürlü ve kükürtlüdür. 48 0C olup radyoaktivitesi 10 Eman Ph değeri 7,6'dır. Banyolara çok elverişlidir. Ancak içmeye elverişli değildir (URL 2).

Termal Su Kaynakları ve Faydaları

Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından Turizmi Teşvik Kanunu'na yer alan 70 adet Termal Turizm Merkezinden biri olan Çermik Kaplıcaları, ilçe merkezinin Hamambası bölgesinde bulunmaktadır. Eski tarihi dönemlerden beri bilinen ve insanların faydalandığı bu kaplıcalar Melike Belkıs Kaplıcaları adlandırılmıştır. Melike Belkıs kaplıcaları suyunun özellikleri tedavi edici niteliğiyle dünyanın en iyi kaplıcaları arasındadır. Kaplıcaların su sıcaklığı 48 °C'dir. 21 kür kullanım süresi ziyaretçilerine tavsiye edilmektedir. Kaplıca suyu içerisinde şu mineraller bulunmaktadır; iyod, kükürt, sodyum, bikarbonat, klor, sülfat, bromür. Suyun radyoaktivitesi 10 Eman Ph değeri 7.6'dır. Kaplıca suyu en son 05.04.2005 yılında 1192 Protokol numarasıyla Sağlık Bakanlığı Refik Saydam Hıfızızihha Merkezi Başkanlığı Çevre Sağlığı Araştırma Müdürlüğü tarafından analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre kaplıcanın kimyasal ve bakteriyolojik yönden insan sağlığına elverişli olduğu tespit edilmiştir. Kaplıca Kaplıca suyunun niteliğine göre tıbbi açıdan değerlendirilmesi yapılmış ve Sağlık Bakanlığı'nın 06.06.2005 tarihinde yapılan Tıbbi Değerlendirme Kurulu toplantısında aşağıdaki hastalıkların tedavisinde kullanılabilir olduğu anlaşılmıştır:

İltihablı romatizmalar

- Kronikleşmiş bel ve sırt ağrıları
- Kireçlenmeler
- Eklem rahatsızlıkları
- Kas ağrıları ve kas romatizmaları
- Yaralanma ve cilt hastalıkları
- Yumuşak doku hastalıkları
- Sinir sistemiyle ilgili hastalıklar
- Genel stres bozuklukları
- Spor yaralanmaları ve tedavisi
- Kadın hastalıkları
- Kemik erimesi
- İdrar yolları ve safra kesesi rahatsızlıkları
- Ortopedik operasyonların, beyin ve sinir cerrahisi sonrası gibi uzun süreli hareketsiz kalma durumları (URL 3).

Şekil.5. Kaplıca Havuzları

Termal Turizm Bölgesi Mevcut Kullanım Durumu ve Tesisler

Çermik Kaplıcaları mevcut kullanım durumu; kaplıca merkezi termal tesislerin de yoğun olarak bulunduğu Hamambası Mevkii'dir. Hamambası Mevkii kaplıca merkezi ile şehir merkezinde yer alan diğer bir hamam, Saray Hamamı olarak bilinen hamam vardır. Ancak tarihi bu hamam aktif olarak kullanılmamaktadır (URL 3).

Kaplıca Suyundan Şifa Bulan Hastalıklar:

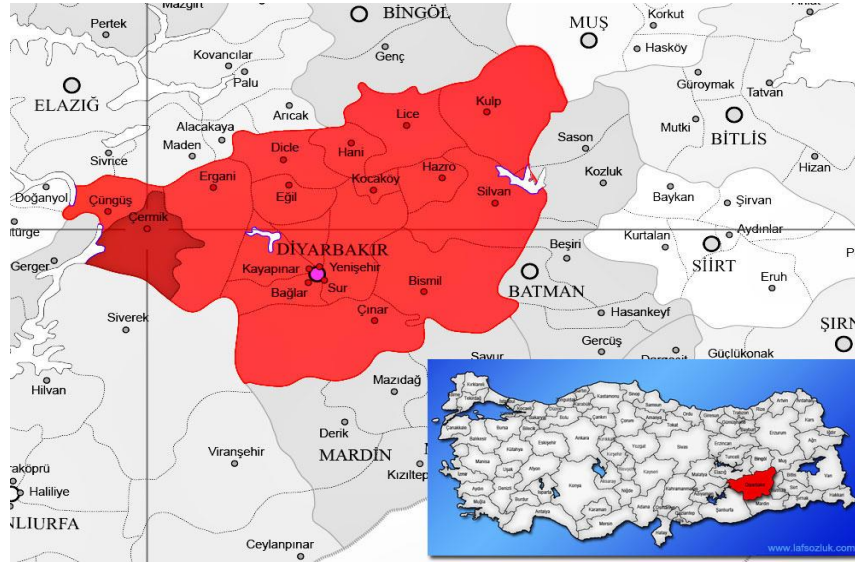
Çermik Kaplıcaları yapılan tıbbi araştırma sonuçlarına göre; nevrit, polinevrit, çocuk felci, iltihaplı romatizmalar, kadın hastalıklarının kronik sendromları, koklama ve serpintiler ile üst teneffüs yolları hastalıklarında iyi sonuçlar elde edildiği belirlenmiştir. (URL 3).

Kaplıcadan Yararlanma

Çermik Kaplıcası her mevsim kullanıma açık olmasına rağmen, Haziran, Eylül ayları arasında tedavi amaçlı ziyaretçi sayısı yoğunlaşmaktadır Çermik Kaplıcalarında 21 Kür kullanım süresi tavsiye edilmektedir. Çermik Kaplıcaları kaplıca bölgesinde bulunan Dicle Üniversitesi Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Ana Bilim Dalı birimine sevkli gelen hastalara uygun görülen tıbbi müdahaleler de yapılmaktadır. Bununla beraber kalp yetmezliği gibi hastalıklarda doktor tavsiyesi olmadan girilmesi risk taşımaktadır. Çermik Kaplıcaları Belediye tarafından işletilmektedir. "Büyük Paşa" ve "Küçük Paşa" denilen tarihi hamamların yanında iki adet localı ve bir adet "Özel Aile Kabinleri" olmak üzere beş ayrı binada hizmet verilmektedir. Büyük Paşa Hamamı'nda 1, Küçük Paşa Hamamı'nda 1, erkeklere ait localarda 1, kadınlara ait localarda 1 olmak üzere toplam 4 adet havuz bulunmaktadır. Havuzlar ortak kullanılmaktadır (URL 3).

Şekil.6. Çermik ilçesinin konumu (URL.4)

Şekil.7. Diyarbakir il haritası (URL.5)

YÖNTEM

Yapmış olduğumuz bu çalışmada; termal turizm kavramından hareketle ülkemiz ve dünyada termal turizmin konumu anlatılmıştır. Diyarbakir Çermik'te yapılan alan taraması-analiz çalışmaları ile mevcut durum saptanmış, Diyarbakir geneli termal turizmin önemi belirlenmiştir. Çermik Termal Kaplıcaları özelinde; suyunun özellikleri, turizm kapasitesi, termal turizminin geliştirilmesi araştırma bulguları ve sentezler sonucunda ortaya konularak Çermik'te termal turizmin gelişimini sağlayabilecek tavsiyelerde bulunulmuştur.

BULGULAR

Ülkemizdeki termal sulardan yararlanma geçmişinin Hititler dönemine kadar dayandığı belirtilmektedir. Turizm Teşvik Kanunu 1982 yılında ilan edilerek termal tesisler de bu kanunla birlikte turizm merkezleri olarak kabul edilmiştir. Termal tesis kapsamına alınan kaplıcalara ait imar planları hazırlanmış ve bu sayede termal tesislerin turizm açısından ilerlemesi sağlanmıştır. Geçmiş dönemlerde sadece klasik kaplıca tedavisi veya hamam amaçlı kullanılmış olan kaplıcalar, günümüzde teknolojinin gelişmesi, insan ihtiyaçlarının değişmesi ile bu termal tesisler gelişme göstererek termal tedavi, rehabilitasyon ve spa merkezleri olmaya başlamıştır. Termal turizm ve tedavi amaçlı olarak ilgi gören Diyarbakır Çermik, yılın 12 ayı açık olmasına rağmen asıl yoğun talep Haziran-Eylül döneminde yaşanmaktadır. Ülkemizin mevcut termal su kapasitesinin yeteri kadar kullanılabilmesi için öncelikli olarak Türkiye'deki termal turizme bakışın değişmesi gerekmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Geçmişten günümüze termal kaynaklar insanların şifa bulmak, rehabilitasyon ve güzellik için tercih ettiği alanlar olmuştur. Termal kaynak alanları öteden beri getirdiği bu özellikler dolayısıyla ülkemiz ve dünya turizmde her zaman yer almaktadır. Bu bağlamda oluşan beklentileri karşılamak, çağın getirdiği konfor ve hizmet çeşitliliğini oluşturmak ülkeleri yönlendirmektedir. Termal kaynakların hekim tavsiye ve raporlarıyla desteklenmesi sağlık sektörüyle bağıni kuvvetlendirmiştir. Aynı zamanda alt yapı sorunlarını gelişen koşullarla iyileştirilmesi, üst yapı hizmetlerinin verimli hale getirilmesi bu alanda alınan payı artırmaktadır. Termal tesislerde çalışacak hizmet personelinin yetiştirilmesi, turistlerin memnuniyeti, yıla yayılan bir turizm sektörü olabilecek termal turizmin gelişmesinde önemlidir.

Çağımızın teknoloji ve bilimdeki gelişmeleri, insanoğluna her alanda konforlu bir yaşamın yanı sıra yoğun bir çalışma ortamı da getirmiştir. Şehirleşme ve teknolojik gelişmenin günümüz yaşam koşullarında insanları daha konforlu, güzel vakit geçirebilecekleri alanlara yönlendirmektedir. Bu bağlamda şehrin içinde veya yaşadıkları şehirlere yakın termal alanlar insanların streslerini atıp kısa tatil yapacakları bir tercihte olabilmektedir. Tüm bu faktörlerin bağlamında, termal tesislerin gelişen konfor standartlarında hizmet vermelerini zorunlu hale getirmektedir. Türkiye'deki termal turizm kaynakları planlı, bilimsel verilere dayanarak sınıflandırma ve alt yapı üst yapı olanakları iyileştirilerek, ulusal ve uluslararası tanıtımlarına önem verilerek turizmdeki önemi ve payı artırılmalıdır.

Kaplıcaların yalnızca banyo amacıyla kullanılmasının haricinde insan sağlığı, zindelik, rekreasyon, eğlenme, dinlenme ve spor aktivitelerine olanak sağlayacak tesislerin yer alması ve daha da önemlisi yıl boyu hizmet vermesi çok önemlidir. Bu açıdan baktığımızda Çermik'te termal turizmin gelişmesi için nelerin yapılması gerektiği konusunda aşağıdaki önerilerin fayda sağlayacağı düşüncesindeyiz;

- Çermik kaplıcalarının geliştirilmesi için koyulan hedefler ile T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından geliştirilmiş olan termal turizmde kısa, orta ve uzun vadeli amaçlar arasında eşgüdüm sağlanmalıdır.
- Çermik'te yapılmış olan ve yapılacak olan termal tesislerde, fiziki donanım, personel, malzeme, gibi hususlarda belli standartların sağlanması çok önemlidir.

Standartlara uygun bir termal tesisin konaklama, kür merkezi ve kür parkı birimlerinin bir arada bağlantılı olarak bulunması gerekmektedir. Yatak kapasitesinin artırılmasının yanı sıra, ilgili merkezlerin de aynı oranda ve konforda artırılması gerekmektedir.

- Termal suların fay hatlarına bağlı olarak çıkmaktadır. Fay hatları üzerindeki sıcak suların hizmete sunulacağı termal tesislerin de aktif deprem hatları üzerinde bulunduğu göz önünde bulundurularak termal tesislerin, depreme dayanıklı olması çok hayati bir öneme sahiptir. Bu çerçevede mevcutta bulunan bina stokunun depreme dayanıklılığı noktasında fizibilite çalışmaları yapılmalı; gerekli gerekli görüldü takdirde mevcut binaların güçlendirilmesi yapılmalı ve yeni yapılacak olan binaların da ilgili deprem yönetmelikleri çerçevesinde depreme dayanıklı inşa edilmeleri gerekmektedir.
- Termal turizmin en büyük avantajlarından biri de mevsime bağımlı olmamasıdır. Yıl boyunca turistlerin tercih edebileceği termal turizm bu yönüyle diğer turizm türleriyle rekabette üstünlük sağlayabilmektedir.
- Tüm turizm türlerinde olduğu gibi Termal turizmde de ulaşılabilirlik konusu çok önemlidir ve Termal turizmin ilerleme kaydetmesi noktasında bu konu çok büyük öneme sahiptir. Termal turizmin hitap ettiği hedef kitle yaş grubunun daha çok yetişkin ve yaşlı kesim olması nedeniyle termal tesislerin bulunduğu destinasyonlara özellikle hava ulaşımı imkanlarının geniş olması ulaşılabilirlik açısından gereklidir ve bu avantajı elinde bulunduran termal tesisler daha fazla tercih edilebilmektedir.
- Bulunduğu konum itibarıyla Çermik kaplıcalarının ulaşılabilirlik noktasında çok avantajlı durumda olduğunu söylemek zordur. Hava ulaşımı olarak en yakın havaalanı Diyarbakır Havaalanı olup Çermik'e karayolu ile ulaşım sağlanabilmektedir. Ayrıca Elazığ Havaalanından da yaklaşık iki saatlik bir araç yolculuğu ile ulaşım olanağı vardır.
- Çermik'te alt yapı sorunları ve çevre düzenlemeleri ivedilikle bitirilmeli ve yöre turizmi açısından çok önemli olan alt yapı ve ulaşılabilirlik sorunları çözüme kavuşturulmalıdır.
- Türkiye'de termal turizm sağlık turizmi olarak algılanmakta ve bu yönüyle tercih edilmektedir, Dünya genelinde termal turizm, SPA (Latince "Salus Per Aquam"; "su ile gelen iyilik" anlamına gelmekte geniş bir turizm alanının bir parçası olarak algılanmaktadır. Bu açıdan baktığımızda Türkiye'de de termal turizm dışındaki diğer SPA faaliyetlerinin son yıllarda hızlı bir gelişim kaydettiği söylenebilir. Ülkemizin farklı bölgelerindeki termal tesislerde olduğu gibi Çermik'te de SPA faaliyetlerinin geliştirilmesi ve bu dalda yapılan çalışmalara hız verilmesi gerekmektedir. Ayrıca termal turizm ile SPA etkinliklerinin eş zamanlı gelişmesi için çalışmalar yapılmalıdır. Bu sayede kaplıcalara gelen ziyaretçilerin çok daha uzun süre kalmaları, klasik termal faaliyetlerin dışında modern sağlık hizmetlerinin de ziyaretçilere seçenek olarak verilmesi sağlanmış olacak termal turizm alternatif bir turizm olma yönü tam manasıyla gerçekleştirilmiş olacaktır.
- Termal turizm, farklı turizm türleri ile çok hızlı ve kolay entegre sağlanabilen bir turizm dalıdır. Çermik kaplıcaları hem kültür turizmi hem de inanç turizmi ile entegre olabilecek niteliktedir. Çermik sahip olduğu coğrafi konum itibarıyla avantajlı bir yerdedir. Bu bağlamda kültür turizmini de içine alan, tarihi ve kültürel değerleri ile zengin bir birikime sahip olan Diyarbakır'ın genelini kapsayacak şekilde tanıtım yapılmalıdır,

- Alternatif turlar düzenlenerek ve tanıtım amaçlı broşürler hazırlanarak tur projeleri çok kapsamlı planlanmalıdır. Çermik’e gelen turistlerin daha uzun süre kalabilecek şekilde organizasyonlar düzenlenmelidir.
- Termal turizmin gelişmesi için yapılabilecek en önemli çalışma, bölgenin ve termal tesislerin en doğru ve etkin yöntemlerle tanıtımının yapılmasıdır. Çermik termal kaplıcalarının yurtiçi ve yurt dışı tanıtımına önem verilerek, turizm de tanınan bir termal turizm merkezi olması sağlanmalıdır. Bu bağlamda bölgenin sahip olduğu diğer turizm zenginlikleriyle eşgüdümlü bir tanıtım planlanmalıdır.
- Çermik kaplıcaları kış aylarında Karacadağ kış turizmiyle bağlantılı olarak tanıtımı yapılarak, Karacadağ kış turizmine gelen turistler, Çermik kaplıcalarına yönlendirilecek şekilde turlar düzenlenmelidir.
- Termal kaynakları çevre sorunları olumsuz etkilemektedir. Yıl boyunca kullanılabilen termal kaynaklar, korumaya yönelik kullanımlarla, planlanmış bir termal turizm yaklaşımı olmalıdır.
- Termal tesislerin en büyük sorunlarından biri de maksimum hijyen koşullarının sağlanamamasıdır. Bu nedenle tüm termal tesislerde bir hijyen standardı olmalı ve bu standartların sağlanması noktasında gereken denetimler titizlikle yapılmalı, azami hijyen kalitesinin sağlanması için işletmelere kesinlikle taviz verilmemesi gerekmektedir.
- Diyarbakır Valiliği öncülüğünde, Büyükşehir Belediyesi, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Dicle Üniversitesi, Diyarbakır İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Karacadağ Kalkınma Ajansı ve bağlı kuruluşlar ile birlikte bir turizm çalıştay düzenlenerek Çermik kaplıcalarının tanıtımı başta olmak üzere Diyarbakır’ın turizmde hak ettiği noktaya gelmesi için farklı görüşler alınmalı, değerli bulunan fikirler üzerinde çalışma yapılmalı ve projeler yapılarak hayata geçirilmelidir.
- Çermik’te termal turizmin gelişmesi demek hem Çermik ilçesinin hem de yakın çevresinin ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda gelişmesi demektir. Çermik bu yönüyle Diyarbakır turizminin gelişmesi ve bölgenin en önemli turizm destinasyonlarından biri olmasına çok büyük katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Akat, Ö. (2000). Pazarlama Ağırlıklı Turizm İşletmeciliği, 3. Baskı, Bursa: Ekin Kitabevi.
- Akbulut, G. (2010). Türkiye'de Kaplıca Turizmi ve Sorunları. *Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 35-54
- Albayrak, A. (2013) Alternatif Turizm, Detay Yayıncılık, Ankara
- Altun, Ö., Cizreliogulları, M. N., & Babayiğit, M. V. (2020). *Applications for Disabled Tourists in the Northern Cyprus Hotel Sector: A Research for 5-Star Hotels*. 9th ECLSS Conferences on Language and Social Sciences, 642-646, October 16-18, Antalya, Turkey.
- Başkaya, Z. (2015). Coğrafi etmenler ve termal turizm potansiyeli açısından çermik (Diyarbakır) kaplıcalarının değerlendirilmesi”, *Turkish Studies*, 10/6, 307-340.
- Batman, O. (2008). *Otel işletmelerinin yönetimi*, 3. Baskı, İstanbul: Değişim Yayınları.
- Bucak, T. & Özkaya, E. (2013). Çanakkale ilinin termal turizm potansiyeli. *Aksaray Üniversitesi İİBF Dergisi*, 5(2), 7-23.
- Cizreliogulları, M. N., Ö. Altun, & M. V. Babayiğit (2021a). The Effect of neuromarketing approach on tourist behaviours: *The Case of Tourism Sector*, ” *Journal of Tourism and Gastronomy Studies* 9 (3), pp. 1932–1952.
- Cizreliogulları, M. N., Babayiğit, M. V., & Altun, Ö. (2021b). An Investigation into Knowledge of the Concept of Consumption: A Case of BA Students. *International Journal of Kurdish Studies*, 7(1), 22-40.
- Çetin, T. (2011). Termal turizm potansiyeli açısından Kozaklı (Nevşehir) kaplıcaları. *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish*, 6(1), 878-902
- Delil, S. & Tanrıku, A. (2012). *Çermik Termal Turizm Raporu, Karacadağ Kalkınma Ajansı*, Diyarbakır, 5-7
- Dilek, S. & Kandemir, O. (2013). In the process of global crisis the importance of tourism in decreasing regional development differences: An evaluation of kastamonu province in Turkey. *International Journal of Management and Innovation*, 5(1), 12-30.
- Dinçer, M.Z. (1993). *Turizm Ekonomisi ve Türkiye Ekonomisinde Turizm*, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Doğanay, H. (2001). *Türkiye turizm coğrafyası, Çizgi Kitabevi*: Konya.
- Doğaner, S. (2001). Türkiye turizm coğrafyası, *Çantay Kitabevi*, İstanbul. Giritoglu, İbrahim (2015), *Turizmin tarihsel ve yapısal gelişimi*. Z. Aslan içinde, Genel Turizm, *Grafiker Yayınları*, Ankara.
- Doğaner, S., (2001). Türkiye turizm coğrafyası. Kaplıca Turizmi, İstanbul: *Çantay Kitabevi*.

- İbret, Ü. (2007). Türkiye'de yeni gelişen bir termal turizm merkezi: Çavundur Kaplıcası. *Doğu Coğrafya Dergisi* (18).
- Karagülle, M Z. (2008). Türkiye’de mineralli sular ve kaplıca tedavisi. *Sağlık Turizm Bülteni*, 1(1).
- Kozak, N. Kozak, A. Meryem & Kozak, M. (2015). Genel turizm, *İlkeler, Kavramlar, Detay Yayıncılık*, Ankara.
- Kök, M. (2013). Sağlık turizmi açısından termal turizm. *Beykent Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul.
- Köroğlu, Özlem (2015), Turizmin çeşitli kriterlere göre sınıflandırılması. Z. Aslan içinde, *Genel Turizm, Grafiker Yayınları*, Ankara
- Öztürk, Y. & Yazıcıoğlu İ. (2002). Gelişmekte olan ülkeler için alternatif turizm faaliyetleri üzerine teorik bir çalışma. *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 183-195.
- Pataküt, U., & Babayiğit, M. V. (2022). Konaklama işletmelerinde stratejik yönetim Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti örneği. *International Journal of Tourism, Education, Language, Social Science Studies*, 1(1), 29–38.
- Selvi, M. S. (1996). Bir turizm potansiyeli olarak kaplıca turizminin değerlendirilmesi kangal balıklı kaplıca uygulama çalışması, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Balıkesir.
- Şahin, İ. F. (2007). Sağlık turizmi açısından Erzin içmeleri ve çevresel etkileri. *Çeşme Ulusal Turizm Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, (s. 393-401). Çeşme-İzmir.
- Şenol, F. (2016). Türkiye turizm coğrafyası ve dünya kültürel mirası, *Detay Yayıncılık*: Ankara
- Yağcı, Ö. (2003). Turizm ekonomisi, Ankara: *Detay Yayıncılık*.

İNTERNET KAYNAKLARI

- URL-1: <https://www.obamtermal.com/termal-nedir/> Erişim Tarihi:21/02/2022
- URL-2:<https://www.haberler.com/dunyanin-en-iyi-suyu-ama-gelistirilmesi-oneriliyor-7981749-haberi/> Erişim Tarihi:21/02/2022
- URL-3:https://cermikfatih.meb.k12.tr/icerikler/kaplicalarimiz-hakkinda-bilgi_4218272.html Erişim Tarihi:21/02/2022
- URL-4:<https://www.weather-forecast.com/locations/Cermik/forecasts/latest>.Erişim tarihi:13/04/2022
- URL-5: <https://www.lafsozluk.com/2009/02/cermik-nerededir-nereye-baglidir-cermik.html> Erişim Tarihi: 13/04/2022